

alföld

IRODALMI, MŰVELŐDÉSI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

BÖSZÖRMÉNYI GÉZA
ÉS GYARMATHY LÍVIA
FILMRIPORTSOROZATA
INTERNÁLÓ TÁBOROKRÓL

FARKAS ÁRPÁD
LÁSZLÓFFY CSABA
THINSZ GÉZA VERSEI

GÁL SÁNDOR
KUKORELLY ENDRE
MÁRTON LÁSZLÓ
ELBESZÉLÉSEI

POMOGÁTS BÉLA
TANULMÁNYA
JUHÁSZ FERENC RÓL

ARMINCKILENCEDIK ÉVFOLYAM

1988/8

alföld

HARMINCKILENCEDIK ÉVFOLYAM — 1988. AUGUSZTUS

<i>Farkas Árpád</i> versei: Májusok, Tekintet, Hol az eső összeér a havazással, Anyja elhullott hajára	3
<i>Lászlóffy Csaba</i> versei: Mikor jön Csíkmadaras? Tavaszi trip-tichon	6
<i>Gál Sándor</i> : Isziná iduká (elbeszélés)	9
<i>Bagossy László</i> versei: Kisvers, Szerelmünk halála	19
<i>Garaczi László</i> verse: „A megszabadítás” megszabadítása	20
<i>Kukorelly Endre</i> : Ősz, A Memória-part (kisprózák)	21
<i>Thinsz Géza</i> versei: Hallgatag arkangyal, Lehet, hogy hamis	24
<i>Szokolay Zoltán</i> versei: Trükk, Büntény	25
<i>Márton László</i> : A vízbe fült folyamisten, A kövé vált képzelgés (novellák)	27

Juhász Ferenc 60 éves

<i>Aczél Géza</i> verse: néha a géniuszokat is meg kell köszönteni mondom barátaimnak juhász ferenc vacogtatóan nagy könyveit szorongatva	35
<i>Pomogáts Béla</i> : Fekete Saskirály (Juhász Ferenc eposza)	36

Fórum

Őrizetbe vételét meghosszabbítom... (<i>Böszörményi Géza</i> és <i>Gyarmathy Livia</i> filmriportsorozata az internálótáborokról, I. rész - <i>M. Kiss Sándor</i> előszavával)	45
---	----

Kritika

<i>Laczkó András</i> : Lászlóffy Aladár: A képzeletbeli ásatás	70
<i>Nagy Sz. Péter</i> : A tér és az idő szerencsenjei (Ferdinandy György: Szerencsénységem története, Domahidy András: Vénasszonyok nyara)	72
<i>Szekér Endre</i> : Szakonyi Károly képnovellái	74

<i>Solymosi Bálint</i> : Kutwabajok (Válogatás pályakezdő írók műveiből)	75
<i>Lagzi István</i> : Hory András m. kir. követ visszaemlékezései	78
<i>Barta János</i> : Nagy Miklós: Virrasztók	80
<i>Simon Zoltán</i> : Az MKP és az SZDP irodalompolitikája	84

Figyelő

<i>Hima Gabriella</i> : Egy szubkultúra természetrajza (Kőbányai János: A margón, Beatünnep után)	87
<i>Kőbányai János</i> : Tények az irodalmi műfajok margóján	91
<i>Rubovszky Kálmán</i> : Töprengés a játékfilm műfajainak rendszeréről (Hamar Péter könyvéről)	94

Híreink	96
---------	----

Képek

Józsa János grafikái

KÖVETKEZŐ SZÁMAINK TARTALMÁBÓL

Bakucz József, Hatvani Dániel, Kalász László, Kovács András Ferenc, Kovács István versei

Szabó Gyula elbeszélése

Görömbei András esszéje Szabó Zoltánról

Őrizetbe vételét meghosszabbítom... (*Böszörményi Géza* és *Gyarmathy Livia* filmriportsorozata az internálótáborokról, II. rész)

Kritika – Figyelő

Főszerkesztő: JUHÁSZ BÉLA. Helyettes főszerkesztő: MÁRKUS BÉLA.

Kiadja a Hajdú Megyei Lapkiadó Vállalat – Felelős kiadó: Dr. Szabó Imréné – A Hajdú-Bihar Megyei Tanács lapja – Megjelenik havonként – 88.7218.66-22 Alföldi Nyomda, Debrecen. Felelős vezető:

Benkő István

Index 25.901

ISSN 0401-3174

Szerkesztőség: 4024 Debrecen, Vörös Hadsereg útja 26/A I. em. Telefon: 12-626 – Postafiók száma: 4001 Debrecen 144. – Kéziratot nem örzünk meg és nem adunk vissza – Kiadóhivatal: Hajdú Megyei Lapkiadó Vállalat, 4024 Debrecen, Tóthfalusi tér 10. – Terjeszti a Magyar Posta – Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a hírlapkézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) – 1900 Budapest, XIII. Lehel u. 10/a – közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96162 pénzforgalmi jelzőszámra – Évi előfizetés 192 Ft, félévi 96 Ft, negyedévi 48 Ft. – Befizetéskor minden esetben kérjük feltüntetni az Alföld irodalmi, művelődési és kritikai folyóirat nevét

alabárdosok felfedezésének korát éljük), másrészt, mert e huszadik kis alabárdoslét, ahogyan az én konkrét hősöm a saját produkcióját, súlyát meghatározta a külvilág objektív (valójában statisztikai) ítéletével összhangban, az én szubjektív (tehát igencsak valószínű) életem egy döntő szakaszában jelentős alakítást nyújtott. Ezért én (marginális író) őt (a marginális popzenészt) önhatalmúlag („s fejem felett elrepül...”) fikció és nonfikció mozgóvonalai gyűjtőpontjában – e (marginális) regény következő két fejezete (regény?) hőisévé teszem. Háttérből kinagyított arcát, ezt a ritkás, kese haj és szakáll keretezte álmodozó arcot, ezt a kurta, kakastaréj hajtüskébe döfő, groteszk orrbavigyorba szaladó arcot, ezt az öreges ráncokba töredezett, kopaszodó-őszes haj fedte arcot, ezt az elmúlt évtizedre ördögi gyorsan rászáradt-fonnyadt metamorfózisarcot, igen megpróbálom ráégetni az idő pofájára – ama tűnékeny közelmúltéra –, amely miután elkísért-csábított a folytathatatlanságába torpanó szakadék széléig, mint ki jól nem végezte dolgát, most tolvajként settenkedne ki beváttatlan ígéreteivel a hátunk mögül.

KÖBÁNYAI JÁNOS

Töprengés a játékfilm műfajának rendszeréről

HAMAR PÉTER KÖNYVÉRŐL

Örömmel veszem kezembe s lapozgatom legott ezt az egyszerű, de izléses kis papírborítású könyvet, melyet a nyíregyházi Váci Mihály Megyei és Városi Művelődési Központ adott ki. Lám, milyen fontos, hogy fővárosi kiadási lehetőségek híján a helyi szellemi értékeket mégis megmutassuk. Pedig nem is annyira tetszetős a téma. Ugyan kit érdekelne egy, a játékfilm műfajának rendszerét firtató könyv ebben az újdonsült vásári forgatagban? Ne feledjük azonban, hogy ebben az országban az elmúlt évtizedekben az értelmiség felfedezte a filmművészetet, és ha objektív okokból ma már kevésbé érdeklődik is iránta, csak benne van a zsigereiben.

Hamar Péter szabolcsi tanárember a középgenerációnak ebből az imént említett fajtájának is az elejéből való. Széles körű filmismeretét könyvének elemzései bizonyítják. Személyes érdemei, tehetsége mellett szerencséjének tudható be, hogy ő még azok közül való, akik saját szemükkel is láthatták ezeket a felújítás anyagi gondjai miatt ma már az archívum mélyére kényszerülő filmeket.

Műfajokról esvén szó, hadd gyarapítsam ezt én is azzal, hogy e százoldalas írás műfaji jellegzetességei leginkább az esszét juttatják eszembe, mintsem a szigorú tudományos elemzést. Igaz, hogy közelítően eleget tesz a tudományos munka követelményeinek, vagyis kutatása célját és munkája várható használhatóságát megjelöli, korlátaira utal, s a témakörben fellelhető irodalmat igyekszik vitatkozva feltérképezni, azonban filológiai munkája amiatt, hogy az idézetek lelőhelyét nem adja meg, igen laza. Ebből két következmény származik. A jobbik, hogy stílusa gördülékeny, olvasmányos, s ezáltal könnyen közel jut olvasójához. A rosszabb, hogy bár feltevései, ahol ez lehetséges, tudós elődök elképzeléseire (Stamborska, Bíró Yvette stb.) támaszkodva lombosodnak, mégis inkább szubjektív elképzelések, egy gondolkodó ember színes reflexiói.

Hamar Péter kalandos útja legelején két útravalót tesz tarisznyájába. Az egyik, hogy végre tisztázni kell a film saját műfaji törvényszerűségeit, mert ez a további elem-

zéseket is könnyebbé teheti. A másik, hogy egy viszonylag egységes műfajrendszer a most eléggé heterogén nyilvántartást hatékonyabbá teheti, megkönnyíti a filmforgalmazás és a klubmozgalom számára is az eligazodást. Elképzelése szerint egy valódi filmműfajelmélet kidolgozását az akadályozta eddig, hogy a film műfajait az irodalom mintája alapján rendszereztek. "A cél tehát e téveszme felszámolása. A továbbiakban szinte az egész vizsgálódás leszűkül az irodalmi műnemek és a film hasonló, de mégis más lehetőségeinek szétválasztására, minek eredménye, hogy sem filmlíra, sem filmpika nem létezik, csupán filmdráma. Azért, mert a szerző szerint a játékfilm lényegét az képezi, hogy „Fikción alapuló események színészi játék közvetítette megjelenítésével vagy a filmbeli hősök tudattartalmainak megidézésével teljesíti alapvető társadalmi funkcióját: szórakoztat vagy/és a valóság lényeges összefüggéseinek művészi felfedezésére vállalkozik. A bemutatott események, a kibontott szituációk a különféle dramaturgiai eljárások alapján szerveződnek egészé” (42. oldal). Ebből következik, hogy a játékfilmnek két *drámai* műneme van, s közülük az egyik a tudattartalmakat akár lírai módon is *megidéző*, a másik az eseményeket *megjelenítő* műnem.

Minderre azt mondhatom, hogy a filmeknek abban a körében, amelyet hagyományosan játékfilmnek nevezünk, a szerzőnek valóban igaza van, de vajon az miért nem fordult meg a fejében, hogy esetleg maga a játékfilmfogalom is ugyanolyan korrekcióra szorul, mint az irodalmi filmműnem meghatározása? Vagy hogy netán az irodalmi gyökerei miatt privilegizált játékfilm sajátította ki eddig magának főleg a film esztétikáját. Hamar Péter tehát egyfelől látszólag sikeresen küzd meg az irodalom „sárkányával” (ha attól eltekintünk, hogy a filmműfajokat ismét csak irodalmi jelzőkkel filmtragédiának, filmkomédiának, melodramának stb. nevezi), másfelől azonban nem tud szabaddulni a műnemek irodalmi rendszerének eszméjétől, s amit e mód szerint tárgyalni már nem tud, egyszerűen és többnyire konvencionálisan filmtípusokként jelzi. Ily módon a dokumentumfilm, népszerű-tudományos film, filmköltemény, reklám- és propaganda-film és a szekunder filmek mindenféle rendszert nélkülözve vesztegelnek e fejtegetés perifériáján. Ha belegondolunk, hogy az irodalmi líra egyfajta költői dokumentum a szubjektumról, akkor rögtön valószínűvé válik, hogy a film műnemeinek mérlegelését sem kellene talán a játékfilmre leszűkíteni. De tovább haladva: a népszerű-tudományos film gyakran nem filmpika? Vagy a Nyitány című filmköltemény? A reklám- és propagandafilmek ugyanígy néha epikus, néha „drámai” jellegűek. A szekunder filmek típusával pedig annyira nem lehet mit kezdeni, hogy csak kínosan feszengünk.

Mindent egybevetve, a szerző tett bizonyos kezdeti lépéseket a tisztulás felé, azonban ezeket „kellő” óvatossággal végezte. Úgy látszik, nem elegendő az, ha valaki csak a filmelméleti-műfajelméleti szakirodalom tanulságait veszi szemügyre, hanem érdemes odafigyelni az egész művészettudomány, különösképpen az irodalomesztétika vajúdsaira is, és kellő tudományos távlatból átgondolni ismét a kérdést. Mert ott sincs megoldva ez a probléma, pedig gyökerei hasonlóak. Vissza kellene nyúlni mindenekelőtt a műfajteremtő elveknek a vizsgálatához, melyeknek megragadásában bizonyára a művészi kommunikáció vizsgálata és a rendszerelmélet segíthet. Kíváncsian várom a további lépéseket ezen az úton.

RUBOVSZKY KÁLMÁN